

HABERİN HUKUKA UYGUNLUK UNSURLARI ÇERÇEVESİNDE BAZI MAHKEME KARARLARININ İNCELENMESİ

Emrah Birlik*

Özet

Çağdaş demokrasilerde ifade hürriyeti temel insan haklarından birisidir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde de ifade hürriyetinin temel insan haklarından olduğu vurgulanmaktadır. İfade hürriyetinin sağlıklı bir şekilde kullanılabilmesi için bireylerin bilgiyi toplama, açıklama ve yaymalarına imkân verilmesi gerekmektedir. Bu çerçeveden konuya bakıldığında ifade hürriyetinin kullanılmasında en önemli araçlar kitle iletişim araçlarıdır. Birçok işleve sahip bu araçların en önemli işlevi haber verme işlevidir. Haberler hazırlanırken 'hür fakat sorumlu' bir anlayışla hukuki anlamda bazı sorumlulukların yerine getirilmesi için belirli kurallara uyulması gerekmektedir. Kısaca, haberin unsurları olarak bilinen haberin hukuka uygunluk unsurlarına uygun şekilde haber yapılması gereklidir. Haberlere yönelik çeşitli yargısal süreçler yaşanmaktadır. Medya mensuplarının bu tür yargısal süreçlerde herhangi bir cezai bir yaptırımla karşılaşmaması için yaptıkları haberlerin hukuka uygun olması gerekir. Bir haberin hukuka uygun olmasının temel şartı ise haberin içeriğinin hukuka uygunluk unsurlarını içermesidir. Bu unsurlar gerçeklik, güncellik, objektiflik, kamu yararı ve kamusal ilgi ve öz ve biçim arasındaki dengedir. Haberlere ilişkin olarak Mahkeme kararları incelendiğinde de bu hukuka uygunluk unsurlarının arandığı görülmektedir. Makalede, kavramsal olarak haber ele alındıktan sonra hukuka uygunluk unsurlarına yer verilmiştir. Bu unsurların açıklamaları yapıldıktan sonra konuya ilişkin mahkeme kararlarına yer verilmiştir. Özetle, bu makale haberin hukuka uygunluk unsurlarını ve bu unsurlarla ilintili bazı mahkeme kararlarını ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: İfade Hürriyeti, Kitle İletişim Hürriyeti, Haber, Haberin Unsurları

*Sorumlu Yazar: Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı. emrah20964@hotmail.com. ORCID: 0009-0000-3240-9685

Geliş Tarihi: 14.07.2023 Kabul Tarihi: 20.09.2023 Yayın Tarihi: 28.09.2023

Atıf Bilgisi / Reference Information

Birlik, E. (2023). Haber Hukuka Uygunluk Unsurları Çerçevesinde Bazı Mahkeme Kararlarının İncelenmesi. Türkiye Medya Akademisi Dergisi. Cilt: 3 Sayı: 6, s. 12-33. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8374946>

Finansal destek var mı? Varsa, finansal destek kaynağını belirtiniz. (Cevaplanması zorunludur): **Hayır**

Çıkar çatışması var mı? Varsa belirtiniz. (Cevaplanması zorunludur): **Yok**

Teşekkür açıklaması var mı? Varsa belirtiniz. (Cevaplanması zorunludur): **Yok**

EXAMINATION OF SOME COURT DECISIONS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE NEWS' LEGAL ELEMENTS

Emrah Birlik*

Abstract

Freedom of expression is one of the basic human rights in contemporary democracies. The European Convention On Human Rights and The Universal Declaration Of Human Rights emphasize that freedom of expression is one of the basic human rights. In order for the freedom of expression to be used in a healthyway, it is necessary for individuals to be allowed to collect, explain and disseminate information. From this perspective the most important tools in the use of freedom of expression are mass media. The most important function of these tools which have many functions is the notification function. While preparing the news, certain rules must be followed in order to fulfill some legal responsibilities with a free but responsible understanding. In short, it is necessary to make the news in accordance with the legality elements of the news, which are known as the elements of the news. There are various judicial processes regarding the news. In order for media members not to face any criminal sanctions in such judicial processes, the news they make must comply with the law. The basic condition for a news to be in compliance with the law is that the content of the news includes the elements of compliance with the law. These elements are reality, timeliness, objectivity, public interest and the balance between substance and form. When the court decisions regarding the news are examined, it is seen that these elements of compliance with the law are sought. In the article after the news is dealt with conceptually the elements of compliance with the law are included. After the explanations of these elements were made the court decisions on the subject were included. In summary, this article deals with the legal elements of the news and some court decisions related to these elements.

Keywords: *Freedom of Expression, Freedom of Masscommunication, News, Elements of News*

* Corresponding Author: Hacı Bayram Veli University, Graduate Education Institute, Department of Radio, Television and Cinema. emrah20964@hotmail.com. ORCID: 0009-0000-3240-9685

Received Date: 14.07.2023 Accepted Date: 20.09.2023 Published Date: 28.09.2023

Is there financial support? Indicate the source of financial support, if any. (Must be answered): No

Is there a conflict of interest? If so, please specify. (Must be answered): No

Is there a thank you explanation? If so, please specify. (Must be answered): No

GİRİŞ

İfade hürriyeti, çağdaş demokrasilerde temel insan haklarından sayılmaktadır. Gerek uluslararası gerekse de ulusal belgelerde korunan bu hakkın kullanılabilmesi bireylerin bilgi edinmesini zorunlu kılmaktadır. Günümüzde bireylerin bilgi edindikleri temel araçlar kitle iletişim araçlarıdır. Bireylerin ifade hürriyetini kullanabilmeleri ve bilgi edindikleri kitle iletişim araçlarının bu işlevi yerine getirebilmesi için kitle iletişim hürriyetinin de bulunması zorunludur. Bu hürriyet bilginin öğrenilmesi, açıklanması ve yayılması hakları gibi bazı hakları da beraberinde getirmektedir. Kitle iletişim araçlarının haber verme işlevi sayesinde bireyler çevrelerinde olup bitenler hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Bu işlev yerine getirilirken bazı kurallara uyulması gerekmektedir.

Haber hazırlanırken haberin içerisinde hukuka uygunluk unsurları olarak ifade edilen gerçeklik, güncellik, objektiflik, öze biçim arasında dengenin bulunması gerekmektedir. Bu unsurların bulunmaması ise haber verme hürriyetinin kötüye kullanımına yol açabilmektedir. Özellikle, kişilik hakları vb. haklara yönelik çeşitli saldırılarla karşılaşabilmektedir. Bu durumda mahkemeler devreye girerek bu saldırıları önlemede caydırıcı rol oynamaktadır. Basın hürriyetinin yargısal olarak yaptırımlarla karşılaşmaması için medyanın hür fakat sorumlu bir yayın anlayışıyla hareket etmesi elzemdir.

Bu makalede haberin hukuka uygunluk unsurları ve bu çerçevede haberlere ilişkin bazı mahkeme kararları belgesel tarama yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

MEDYA VE HABER

Haber kitle iletişiminin temel kavramlarından biridir. Kişiler çevresinde olup bitenlerden haberdar olma ihtiyacı duyarlar. Bu ihtiyacı günümüzde karşılayan en önemli araçlar kitle iletişim araçlarıdır. Bu araçlar verdikleri haberlerle meydana gelen olaylar hakkında toplumu bilgilendirmektedir. Sahip olduğu işlevler sebebiyle toplum üzerinde bu kadar etkin bir güç haline gelen kitle iletişim araçları dördüncü kuvvet olarak çeşitli şekillerde isimlendirilmektedir. Bunların günümüzde en yaygın olanları basın ve medyadır.

Medyanın çeşitli işlevleri (fonksiyonları) bulunmaktadır. Bu işlevlerden bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:

- Haber verme ve olayları açıklama işlevi,
- Eğitim ve öğretim işlevi,
- Denetim ve eleştiri işlevi,
- Kamuoyu oluşmasına yardımcı olma ve oluşan kamuoyunu açıklama işlevi,
- Halkın eğlence ihtiyacını karşılama işlevi,
- Reklâm (mal ve hizmetleri tanıtma) işlevi,
- Devletlerarası ilişkileri geliştirme işlevi,
- Propaganda işlevi,
- İnsanları sosyalleştirme işlevi,
- Dil ve kültürü koruma ve geliştirme işlevi,
- Devleti (hükümetin faaliyetlerini tanıtma) işlevi.
- Medyanın yukarıda sayılan bu işlevleri içerisinde haber işlevi önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede haber kavramını incelemekte fayda bulunmaktadır.

Haberin Tanımı

Medyanın işlevleri incelendiğinde birinci ve en önemli işlevinin haber verme ve olayları açıklama işlevi olduğu görülmektedir. Haberin çeşitli tanımları mevcuttur. Postman ve Powers, haberi şöyle tanımlamaktadırlar: “Haber, onu söyleyen, yazan, anlatan muhabir ya da kurumun yansımasıdır” (akt. Kazaz, 2019, s. 40). Hiebert’e göre haber; “Okumak, dinlemek ya da izlemek için bireylerin zaman ya da para ödeyerek satın almayı istedikleri şey” (akt. Kars, 2015, s.06). Stanley Johnson ve Julian Harris’e göre haber; “Yakın zamanda olan, keşifler, görüşler ve okuyucuların etkilenecekleri ya da ilgilenecekleri konulardır” (akt. Kars, 2015, s.06). Walter Lippmann’a göre haber; “İlginç olan ve açıkça ortaya çıkmış görünümünün özetidir” (akt. Kars, 2015, s.06). Kaarle Nordensreng’e göre haber; “İnsanları ilgilendirecek zamanlı olan bir fikrin, olayın ya da sorunun özetidir” (akt. Kars, 2015, s. 06). Gieber’e göre haber, “gazetecilerin yaptıkları”, Fishman’a göre, “haber, çalışanların uyguladıkları yöntemlerin sonucu olarak

ortaya çıkan şeydir” (akt. Özer, 2012, s. 271). Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi’ne göre haber; “Gerçeklere ve verilere dayalı bilgilendirmedir” (akt. Arslan, 2019, s. 43).

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından 2014 yılında yayınlanan “Yayınlarda Program Türleri Kod, Tanım ve Sınıflandırmaları” başlıklı Program Türleri Kod Kitapçığı’nda haber; “Kamuoyunu bilgilendirme amacıyla ve nesnel bir bakış açısıyla izleyici ve dinleyicilere iletilen güncel, toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel ve benzeri olay, konu ve gelişmelerin sunulduğu program türü” olarak tanımlanmaktadır.

Hiçbir hürriyet sınırsız olamayacağından dolayı ifade hürriyeti ve buna bağlı olarak kitle iletişim hürriyeti de sınırsız değildir. Bir hürriyetin başladığı yerde diğer hürriyetin bittiği bilinen bir gerçektir. Ancak, karşı karşıya gelen iki hürriyetin sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği hususu tartışmalıdır. Kitle iletişim hürriyeti ve buna bağlı olarak haber verme hürriyeti ile özellikle kişilik hakları zaman zaman karşı karşıya gelmektedir. Yapılan bir haber bireylerin kişilik haklarına zarar verebilmektedir. Bu durumda hukuk devreye girmektedir. Hukukun da hangi hak ve hürriyetin üstün olduğuna dair karar verebilmesi için çeşitli kriterler ortaya konulmuştur. Bu kriterlerin oluşumunda mahkemelerin, içtihat kararlarının ve akademik çalışmalar sonucu oluşan literatürün ve doktrinin katkısı bulunmaktadır.

Haberin Hukuka Uygunluk Unsurları (Haberin Unsurları) ve Mahkeme Kararları

Literatürde kısaca haberin unsurları olarak bilinen haberin hukuka uygunluk unsurlarının çeşitli şekillerde sınıflandırılması bulunmaktadır. Bu sınıflandırmalar içerisinde haberin hukuka uygunluk unsurlarını şu şekilde maddelendirmek mümkündür (Girgin, 2005, s. 11):

- Gerçeklik (doğruluk)
- Güncellik (yenilik)
- İlginçlik (ilgi uyandırma)
- Önemlilik (önemli sayılma)
- Anlaşılabilirlik (anlam taşıma)

İçel'e göre haberin hukuka uygun olması için olması gerekli unsurlar şunlardır:
(İçel ve Ünver, 2009, s. 309)

- Gerçeklik,
- Kamu yararı ve toplumsal ilgi,
- Güncellik,
- Konu ile ifade arasında düşünsel bağlılık,
- Ölçülülük.

AIHM (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi), birçok kararında haberin hukuka uygunluk unsurları bakımından özellikle iki kıstasa (ölçüte) vurgu yapmaktadır: (ObserverandGuardian v. United Kingdom, 13585/88, A216, 26.11.1991; The Sunday Times v. United Kingdom, no:1, 6538/74, A30, 26.04.1979; akt. Yıldız, 2013, s. 50)

- Kamu yararı,
- Gerçeklik.

Yargıtay ise, hukuka uygunluk nedenlerini şöyle sıralamaktadır: (Yargıtay HGK, E. 230, K. 288, 10.05.2006; Yargıtay 4. HD., E. 5612, K. 4372, 13.04.2006; akt. Yıldız, 2013, s. 49-50).

- Gerçeklik,
- Güncellik,
- Kamu yararı,
- Toplumsal ilgi,
- Konu ile ifade arasında düşünsel bağ.

Gerçeklik

Haberde gerçeklik, “haber ve bir olaya dayanan eleştiride olayın gerçeğe uygun olması” (İçel ve Ünver, 2009, s. 310) olarak tanımlanabilmektedir. Başka bir tanımda gerçeklik, “verilen habere konu olan içeriğin haber verildiği sırada olayla ilgili duruma uygunluğu” (Aslan, 2003, s. 169) şeklinde tanımlanmıştır.

Bir haberin olmazsa olmaz unsurlarının başında haberin gerçek olması gelmektedir. Eğer bir haber gerçek değilse hukuka uygun olarak değerlendirilemez ve hukuki korumadan faydalanamaz. Haberde gerçeklik denildiği zaman anlaşılması gereken

gerçeklik “maddi gerçeklik” değil, haberin yapıldığı anda beliren “görünürdeki gerçeklik”tir (Bayındır ve Apış, 2018, s. 36).

Maddi gerçeklik, “haber konusu olayın somut olarak haberde zikredilen şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğini” ifade etmektedir. Görünürdeki gerçeklik, “o anda belirlenen ve var olan ve orta düzeydeki kişilerce de yayının yapıldığı biçimi ile kabul edilen olgulara uygunluğu” ifade etmektedir (Esental, 2018, s.103).

Haber, doğası gereği en çabuk bayatlayan şeylerden birisidir. Bu hususu açıklamak gerekirse haberin toplanması, hazırlanması ve yayınlanması için uzun bir süre yoktur. Hızlı bir şekilde hazırlanmayan haber güncelliğini yitirme ve dolayısıyla haber olma niteliğini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Ayrıca, medya şirketleri arasında da büyük bir rekabet söz konusudur. Bu rekabetin temelini rating (reyting) rekabeti oluşturmaktadır. Bir olayda maddi gerçekliğin ortaya çıkması uzun süre alabilmektedir. Bu sebeple bir olayı haberleştirirken maddi gerçeği ortaya çıkarmak için yeterli süre bulunmamaktadır. Dolayısıyla görünür gerçekliğe uygunluk, haberde olması yeterli hukuka uygunluk sebebidir. Ancak, buradan olayın doğruluğunun yeterince araştırılmasının gerekli olmadığı şeklinde anlaşılması gerekir. Basın mensubu haberi yaparken gerçeğe ulaşmak için var olan bütün çabasını ortaya koymalı ve haberini bu çabanın sonucunda ortaya çıkarmalıdır.

Haberin temel unsurlarından birisi olan gerçeklik unsuru açısından şunlara dikkat edilmesi gerekmektedir (Dedeoğlu, 2014, s. 162-184):

- Topluma gerçek olguların aktarılması, diğer bir ifadeyle toplumun doğru bilgilendirilmesi gerekir.
- Basın mensubu, meslek etiği bakımından olayları çarpıtmadan ve doğru bir şekilde haberi vermelidir.
- Gazetecilerin nesnel gerçekliğe bağlı kalması gerekir.
- Medya mensubunun temel görevi, “doğruları doğru biçimde vermektir”
- Meslek ahlâk ilkeleri ve haber etiği bakımından gerçek bilginin aktarılmasında medyanın gerekli özeni göstermesi beklenmektedir.
- Medyanın meydana gelen olayları olduğu gibi yansıtması gerekir.
- Haber etiğinin önemi toplumun gerçeklerden haberdar olmasını sağlamasında yatmaktadır.

Haberin gerçek olmaması, haberle ilgili sorumluların sorumluluğunu ortadan kaldıran hukuka uygunluk bakımından bu kişilerin hukuki korumadan yararlanamamalarına sebep olmaktadır. Haberde gerçeklik unsuru bakımından çeşitli mahkeme kararları bulunmaktadır.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 1971 yılında verdiği bir kararda gazetecinin “gerçeğe uygun” haber vermesinin zorunlu olduğunu şöyle ortaya koymuştur: (akt. Avcı, 2013, s. 210)

“Basın özgürlüğünün amacı, kamuyu ilgilendiren işlerde gerçeklere uygun haber vermeyi sağlamaktır. Basın yoluyla bir kimseye karşı ithamlar ileri sürülürken dayandıkları olayların doğru olması gerekir. Öyle ki, gazetecinin yayınladığı olayların doğruluğunu araştırma görevi vardır. Basının sosyal önemi ve haberlerin kamuoyunda yaratacağı özel ölçüde derin tepkiler göz önünde bulundurulmalıdır. Şeref ve onur gibi değerlere ilişkin toplumda gülünç duruma düşüren hakkında nefret ya da hor görme duygularının beslenmesine ve bu yolda dürüst yurttaşlar gözünde küçülmesine yol açacak nitelikte haberlerin, ciddilik ve iyi inançla incelenip soruşturulmadan ve gerçeğe ne derece uygun olduğu üzerinde durulmadan kamuoyuna sunulması hukuka aykırıdır. Yayımlanacak haberle üçüncü kişilere özel olarak ağır bir zarar verilecekse doğruluğunun denetlenmesi görevi daha sert ölçülere bağlanmıştır.”

Yargıtay 12. Ceza Dairesi’nin 2015/12605 E., 2017/1554 K., 01.03.2017 kararında görünür gerçekliğe uygunluk hususu şöyle vurgulanmıştır: (akt. Bayındır ve Apiş, 2018, s.36-42)

“... o anda ve görünürde var olup da sonradan gerçek olmadığı anlaşılan olayların yayınından da basın sorumlu tutulmamalıdır.”

Resmi makamlar tarafından yapılan açıklamaların doğruluğunu araştırma yükümlülüğü basına verilmemiştir. Bu hususla ilgili Yargıtay’ın kararı şöyledir:

“Basına, emniyet müdürlüğü ve Anadolu Ajansı gibi güvenilir kaynaklardan alınan haberlerin doğruluğunu araştırma yükümlülüğü yüklenilemez.” (YHGK. 1991/29 E., 1991/130 K., 26.03.1991)

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi’nin T. 29.11.2007 E. 2006/13374 K. 2007/15131 kararı şöyledir: (akt. Kovan, 2017, s. 64).

“Davaya konu yayınların içeriği davacı hakkında yukarıda açıklanan kamu davasının niteliği ve belirtilen ilkeler birlikte değerlendirildiğinde olayın belirli biçimine diğer bir anlatımla görünür gerçeğe uygun olduğunun kabulü gerekir. Davacının daha sonra beraat etmiş olması yayın tarihinde görünür gerçeğe uygun olan ve hukuka aykırı olmayan haberi hukuka aykırı hale getirmez. Şu durumda

davanın tümünden reddi gerekirken kısmen kabul edilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir.”

Bir basın açıklamasının gerçek olması tek başına hukuka uygunluk sebebi değildir. Gerçekliğin yanısıra kamu yararı, güncellik, eleştiri de sınırın aşılması da aranmaktadır (Yargıtay HGK., E. 767, K. 869, 11.12.1996; akt. Yıldız, 2013, s. 55).

Buradan da anlaşılacağı üzere haberin hukuka uygunluğu, haberin bu uygunluk unsurlarının hepsinin bir arada bulunduğu durumlarda geçerlidir. Bazı mahkeme kararları şöyledir: (Çetin, 2014, s. 205-228)

- Kanıtlanmayan iddialar ileri sürülerek yapılan yayın hukuka aykırıdır (4. HD. 24.04.2013, 8825/7639).
- Görünür gerçeğe uygun olan yayın hukuka uygun sayılır. Soruşturmalar sonucunda davacı hakkındaki iddiaların doğru çıkmaması görünürdeki gerçekliği ortadan kaldırmaz (4. HD. 13.04.2009, 2008/10030, 2009/5402).
- Gerçek habere gerçek olmayan eklemeler yapılması yayını hukuka aykırı duruma getirir (HGK. 27.05.1998, 4-339/375).
- Haber konusuyla ilgili başka yayınlar gerçekliğe kanıt olarak gösterilemez (4. HD. 13.05.2002, 12867/5741).

Bu kararlara konu çok sayıda habere rastlanılmaktadır. Haberi yapan medya organının yayını kaynak gösterilerek yayın yapılması, kişilik hakları başta olmak üzere çeşitli haklarla karşı karşıya geldiğinde haberin uygunluğu bakımından gerçek olamaz. Haberle ilgili olarak başka bir medya kuruluşunun haberi kaynak olarak gösterilse de yayınlamadan önce gerekli araştırmayı yapmak hem etik hem de hukukî açıdan gereklidir.

Yargıtay gerçeklik bakımından kararlarında özetle şu kriterleri ortaya koymuştur: (İçel ve Ünver, 2009, s. 313)

- Haberin görünüşte gerçek olması
- Elde edilen bilgilerin objektif sınırlar içerisinde verilmesi,
- Basın mensubunun üzerine düşen araştırma, duyumu alınan haberin-iddianın gerçekliğini teyit için araştırmalarda bulunmak gerekliliği,
- Haberin zamanında ve eskimeden yayımlanması.

- Bu kriterlerden de anlaşılacağı üzere haber hazırlanırken gerçeği ortaya koymak için gerekli çaba gösterilmelidir. Ancak bu gerçek, maddi gerçek değil görünürdeki gerçek olarak anlaşılmalıdır.
- Objektiflik (Nesnellik)

Objektiflik kavramı, “bir konu ya da olay hakkında duygularımıza, kişisel ya da grupsal eğilim ve çıkarlarımıza göre değil, herkes için bağlayıcı genel ilkelere göre düşünme, karar verebilme ve eylemde bulunma” anlamına gelmektedir (Özer, 2012, s. 234). Haberde nesnellik, “gerçeğin doğru yazılması ve aktarılan olay dokusunun doğru olması” (Aslan, 2003, s. 171) anlamına gelmektedir.

Objektiflik haberin hukuka uygunluk unsurlarından birisidir. Objektiflikten anlaşılması gereken şey haberin gerçekliğinin yanı sıra yansız, tarafsız ve olgulara dayanmasıdır. Bir haberin içerisinde eleştiri de bulunabilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, haberi okuyan, izleyen bireyin bu durumu salt haberle karıştırmamasıdır.

Haberin objektifliği konusunda çeşitli tartışmalar mevcuttur. Özellikle eleştirel kuramcılara göre haberler objektif olamaz. Çünkü başta haberi yapan basın mensubunun kişisel görüşleri, diğer yandan basın kuruluşunun sahibinin ilişkileri, yayın politikası gibi hususlar objektif haberciliğin yapılmasına engeldir. Diğer yandan diğer kuramcılar haberde objektifliğe ulaşılabileceğini, ancak bunun için bazı kriterlere uyulması gerektiğini belirtmektedirler.

Haberde objektiflik ya da nesnellik bakımından üç asgari unsurun bulunması gerekmektedir: (Yüksel ve Gürcan, 2005, s. 66)

- Netlik unsuru,
- Denge unsuru,
- Eşit alan/eşit zaman unsuru.

Haberde netlik unsuru, haberde kaynağın gösterilmesidir. Haberde denge unsuru, haberde karşıt görüşlere de yer verilmesi, hakkında haber yapılan kişilere haklarındaki iddialara karşı aynı şekil ve şartta cevap verebilmesi için gerekli imkânın ve ortamın sağlanmasıdır. Farklı görüşlere yer verilmesi, denge unsurunun yerine getirilmesi için önemlidir. Eşit alan/eşit zaman unsuru, özellikle iddiaların ve karşıt görüşlerin yer aldığı haberlerde iddia sahiplerine ve iddialara karşı kendilerini savunacak kişilere yayın

yapılan medya ortamına göre eşit sütun-sayfa, haber sıralamasında ve ayrılan sürede eşit imkân sağlanmasıdır. (Yüksel ve Gürcan, 2005, s. 66).

Haberde önemli olan hususlardan birisi de haberi yapan basın mensubunun kişisel görüşünü habere yansıtmasıdır. Yansızlık da haberde objektiflik açısından önemlidir.

Haberde zaman zaman objektiflikten uzaklaşabilmektedir. Bunun da çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Ancak bu sebepler kanaatimizce gerek hukuki gerekse de etik açıdan mazur görülmemelidir.

Haberleri tam bir nesnellikten uzaklaştıran sebepler şunlardır: (Girgin, 2005, s.34)

- Taraf tutma ve seçicilik,
- Muhabirin kendi inançları, tutumları ve değerleri,
- Editörler ve yönetim,
- Acelecilik,
- Yayın alanı ve süresi,
- Görsel ve içeriksel estetik kaygılar,
- Ticari beklentiler ya da zorunluluklar,
- Uluslararası ilişkiler ve ülke çıkarları.

Altschull, nesnel olmamaya ilişkin suçlamalarla karşılaşmaması için gazetecinin haber üretiminde uyması gereken kuralları şöyle sıralamıştır: (akt. Çebi, 2002, 128-129)

- Tartışmalı konularda konuyla ilgili bütün tarafların düşünce ve bakış açılarına yer vermek,
- Gerçek olduğu ileri sürülen konulardaki açıklamaları dikkate almak,
- Haber öyküsüne kendi özelliğini yaratmadığını belirtmek için haber metninde haber kaynağının görüş ve bakış açılarını doğrudan ya da tırnak içinde kullanmak,
- Haber metninde yalnızca olgulara yer vermek.

Güncellik (Aktüellik)

Haberin hukuka uygunluk unsurlarından birisi de haberin güncel olmasıdır. Bir olayın haber olabilmesi için güncel olması gerekmektedir. Güncelliğini yitirmiş bir olayın haber olmasında bir kamu yararı bulunmayacağından bu tür haberler hukuki ve etik yönden koruma altında bulunmamaktadır. Ancak geçmişte meydana gelen bazı olaylar

güncel hale gelebilmekte ve haber değeri taşıdığından haberleştirilebilmektedir. Bu durumdaki haber de hukuka uygun hale gelebilmektedir.

Geçmişte meydana gelen bir olay aşağıdaki durumlarda güncel hale gelebilir: (Bayındır ve Apiş, 2018, s. 46)

- Geçmişte meydana gelen olayın günümüzle bağlantısı kurulabiliyorsa,
- Geçmişteki bir olay birtakım sebeplerle günümüzde tekrar önem kazanmışsa,
- Geçmişte meydana gelen bir konunun kamuoyunu her dönem ilgilendiren bir mesele olması.

Haberin güncel olması gerekliliğine ilişkin olarak çeşitli mahkeme kararlarından bazıları şunlardır: (akt. Çetin, 2014, s. 244-245)

- Güncel olaya güncelliğini yitirmiş eklemeler yapmak ve özle biçim arasındaki dengeyi bozmak hukuka aykırıdır (4. HD. 01.04.1996, 2236/2592).
- Televizyondaki açık oturumda güncelliğini yitirmiş ve unutulmuş bir olayı açıklamak hukuka aykırıdır (4. HD. 28.03.1996, 2110/2393).
- Güncel olmayan bir olayın aktarılmasında toplumsal ilgi ve kamu yararı bulunamaz. Ancak güncel olan bir durum nedeniyle aynı nitelikteki eski olayların sergilenmesinde kamu yararı varlığının kabulü gerekir (4. HD. 26.01.1989, 6431/424).
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin haberin güncel olması gerektiğine yönelik Sunday Times/İngiltere kararında, "...haber kolay bozulabilir mal kategorisine girdiğini ve yayımlanmasının kısa bir süre için bile olsa gecikmesinin haberin tüm değerini ve ilgi çekiciliğini kaybettireceğini" vurgulamıştır (akt. Yüzer, 2013, s. 124).

Kamu Yararı ve Kamusal (Toplumsal) İlgi

Kamu yararı, "toplumun yasal ve uygun çıkarı" olarak tanımlanabilir (Gülbuğ, 2012, s. 134). Kamusal ilgi bakımından ise, meşhur John Bogart tarafından söylenen "Köpek insanı ısırırsa haber değil, insan köpeği ısırırsa haberdir" (akt. Girgin, 2005, s.

14-15) sözü haberin ilginç olması ve kamunun ilgisini çekmesinin gerekliliğini ortaya koyan veciz bir sözdür.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 24.03.2004 tarihli ve 155/157 sayılı kararında kamu yararı

“...salt toplumun yararının gözetilmesi, kişisel çıkarın gerçeklerin yanlış olarak sunulmasına neden olmaması...” şeklinde belirtilmiştir (akt. Dönmezer ve Bayraktar, 2016, s. 465).

Haberde kamu yararı ve kamusal ilginin bulunması bakımından dikkat edilmesi gereken temel nokta kamunun ilgisini taşıyan her olayın haber olamayacağını bilinmesidir. Kamunun ilgisini çeken olayda kamu yararı bulunuyorsa haber değeri taşıyor ve hukuki korumaya kavuşur.

Kamuya mal olmuş kişilere toplumun bir ilgisi bulunmaktadır. Diğer yandan bu kişilerin davranışlarının ve yaşayış tarzlarının bilinmesi kamu yararı olarak görülmektedir. Bazı olayların haber olarak verilmesinde kamu yararı bulunurken bazı olayların ise haberleştirilmemesi ve yayınlamaması da kamu yararadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta yayın yasağını bağımsız yargının vermesidir. Aksi takdirde yargı makamları dışındaki bir makamın bu kararı vermesi, basına yönelik sansür düşüncesi oluşturabilecektir.

Bir haber oluşturulurken kamu yararı dışında başka bir düşüncenin bulunmaması önemlidir. Özellikle, sansasyon yaratma, küçük düşürme ve daha fazla tiraj sağlama gibi önel amaçların öne çıkarılması sebebiyle kamu yararı zedelenmemelidir.

Haberde kamu yararının gözetilip gözetilmediği hususunda doktrinde de bulunan ortaya konulmuş bazı kriterler şunlardır: (Bayındır ve Apiş, 2018, s. 50)

- İlgili kişinin toplum içerisindeki yeri,
- Haber veya eleştirinin gerekliliği,
- Haber veya eleştirinin bilgi içermesi,
- Haber veya eleştirinin hedef kitlesi.
- Toplumsal ilgiyi çeken 2 unsur bulunmaktadır.

Bunlar; (Yüzer, 2013, s.126)

- Habere konu olay,

- Habere konu kişi.

Topluma mal olmuş kişiler hakkında toplumun bilgi edinmesinde bir kamu yararı bulunmaktadır. Diğer yandan kamuya mal olmamış kişiler hakkında toplumun bilgi edinmesinde kamu yararı bulunmamaktadır.

Haberde kamu yararının bulunması ile ilgili olarak çeşitli mahkeme kararları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: (Yüzer, 2013, s.126)

- Yargıtay HGK T. 10.03.2004, E. 4-149, K. 146;

“Haber, kamuoyuna sunuluş biçimi itibariyle de kamu yararı amacına hizmet etmelidir. Bir haberin diğer bir haberle birlikte okuyucuda düşünsel aynılık izlenimi oluşturacak ifade ve bütünsellik içinde verilmesinde kamu yararı amacının yerine, sansasyon yaratma, küçük düşürme, daha fazla tiraj sağlama gibi öznel amaçların öne çıkması durumunda da yayın hukuka aykırı olup, sorumluluk gerektirecektir.”

- Yargıtay 4. HD. T. 17.04.2002, E. 338, K. 4954;

“.....yayın salt toplumun yararı gözetilerek yapılmalıdır. Toplumun çıkarı dışında hiçbir kişisel çıkar gerçeklerin yanlış olarak sunulmasına neden olmamalıdır.”

Haberde kamu yararının bulunmasına ilişkin olarak habere konu kişi ve olaya ilişkin olarak bazı yargı kararları da şunlardır: (akt. Çetin, 2014, s. 249-257)

- Kamu görevlisi olan davacının eylem ve işlemlerinin halkın bilgilendirilmesi hakkı kapsamında kamuoyuna sunulması basının en önemli görevlerindendir (4. HD. 26.03.2013, 6003/5556).
- Kamuya mal olmamış bir kimsenin sevgilisi olup olmaması toplumsal ilgi dışında kalır, açıklanmasında kamu yararı bulunmayan böyle bir haber hukuka aykırıdır (4. HD. 30.04.1990, 3342/3591).
- Güncel olmayan bir olayın aktarılmasında toplumsal ilgi ve kamu yararı bulunamaz (4. HD. 26.01.1989, 6431/424). Mahkeme kararlarından da anlaşılacağı üzere haberde bulunması gereken kriterlerden birisi de haberde kamu yararının bulunmasıdır. Kamu yararı bulunmayan haberler hukuka uygun olmayacaktır.

Konu İle İfade Arasında Fikri Bütünlük (Özle Biçim Arasındaki Denge-Ölçülülük)

Wilson, haberde dengeyi şöyle tanımlamaktadır: (akt. Özer, 2012, s. 237)

“Denge, olayları ortaya koyarken izleyici, dinleyici ve okuyucunun tüm önemli savları takdir edebileceği şekilde tarafsız olarak yansıtması demektir.”

Haber sunumunda dengelilik ilkesi bakımından taraflara eşit yer verme önemlidir.

- Yayının ölçülü olup olmadığı tespit edilirken;
- Yayınların yapıldığı toplumun kabulleri,
- Demokratik gelişmişlik düzeyi,
- İfade özgürlüğünün durumu,
- Ülkede var olan siyasi sorunlar,
- Yayının zamanlaması,
- Yayının hedef kitlesi,
- Yayına katılan kişinin durumu,
- gibi durumlar dikkate alınmaktadır (Çolak, 2013, s. 346).

Bir olay haberleştirilirken diğer hukuka uygunluk unsurlarının yanı sıra konu ile ifade arasında düşünsel bağın bulunması gerekir. Aksi takdirde yapılan haberin hukuka uygunluğundan söz edilemez.

Çeşitli mahkeme kararlarında haberde bulunması gereken bu unsura vurgu yapılmıştır. Bahse konu bu unsura yönelik mahkeme kararlarından bazıları şunlardır: (Çetin, 2014, s. 259-295)

- Özle biçim arasındaki denge korunarak kullanılan çarpıcı başlık kişilik haklarına saldırı oluşturmaz (4. HD. 26.06.2013, 14293/12319).
- Davacı henüz sanık sıfatı dahi almamış iken hakkında “...katil...” sözcüğü kullanılmak suretiyle toplumun kendisine karşı infial duymasına neden olmak öz ile biçim arasındaki dengeyi bozar (4. HD. 22.03.2012, 2011/1715-2012/4615).
- Yayın doğru olsa ve kamu yararı bulunsa bile üslup uygun değilse aşağılayıcı küçük düşürücü abartılı ise hukuka uygunluktan söz edilemez (YHGK. 23.05.2007, 4-262/284).

- Televizyon yayınındaki gerçek dışı ekleme ve canlandırmaların ekleme ve canlandırma olduğu belirtilmemişse öze biçim arasındaki denge bozulur ve yayın hukuka aykırı duruma gelir (4. HD. 09.02.1998, 8647/250).
- Haber gerçeği yansıtmasa bile kullanılacak dil ve ifadenin yapılacak yorumun haberin verililişinin gerektirdiği ve zorunlu kıldığı biçim ve ölçüde bulunmasını öngörür (4. HD. 11.07.1994, 1123/6518).

SONUÇ

Haber, ifade hürriyetine bağlı olarak kitle iletişim hürriyeti çerçevesinde toplumun meydana gelen olaylar ve gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmasında önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Diğer yandan kitle iletişim hürriyeti de diğer hürriyetler gibi sınırsız değildir. Medya mensupları tarafından haberler hazırlanırken ve yayınlanırken bazı kurallara uyulması gerekir. Bu makalede, kendisine konu olarak haberin hukuka uygunluk unsurları seçilmiş ve bu unsurlar çerçevesinde bazı mahkeme kararları incelenmiştir. Basın yayın hürriyeti, kişilik hakları, özel hayatın gizliliği gibi haklar ve hürriyetler temel insan haklarıdır. Bu hakların zaman zaman karşı karşıya geldikleri görülebilmektedir. Bu durumda hangi hakkın üstün tutulacağı ise önemli bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır. Makalenin temel konusu olan haber ile ilgili olarak haber verme hakkı ile kişilik hakları karşı karşıya geldiğinde gerek doktrinde gerekse hukuki süreçlerde haberin unsurları önemli hale gelmektedir. Bu unsurları barındıran haberler hukuka uygun hale gelmektedir. Mahkeme kararları incelendiğinde de dava konusu haberlerde dikkat edilen temel husus, haberin hukuka uygunluk unsurlarını taşıyıp taşımadıklarıdır. Örneğin gerçeklik bakımından mahkemelerin haberde aradığı temel husus maddi gerçeğin değil, görünür gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Güncellik bakımından mahkemelerin aradığı temel husus, güncel olmayan bir olayın haber olarak verilmesinin kamu yararı olmadığı ve dolayısıyla haberin hukuka uygun olması için habere konu olayın güncel olması şartıdır. Kamu yararı kriteri bakımından mahkeme kararlarında kamuya mal olmuş kişilere ilişkin verilen haberlerde kamu yararı bulunduğu, buna karşın kamuya mal olmamış kişilerle ilgili yapılan haberlerde bu sınırın daha dar olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, haberin salt kamu yararı gözetilerek yapılması gerekliliği de mahkeme kararlarında vurgulanmaktadır. Öze biçim arasındaki denge

bakımından da kullanılan ifadelerin, resimlerin ve görüntülerin haberle ilgili olması ve dengede olması mahkemelerin aradığı önemli kriterlerdendir.

Basın hürriyetinin hiçbir müdahaleye gerek kalmaksızın kullanılabilmesi için, diğer bir ifadeyle medya mensuplarının basının saygınlığının azalmaması, devletin müdahalesinin olmaması, kişilik haklarının zarar görmemesi ve en önemlisi kitle iletişim hürriyetinin kötüye kullanılmaması için mevzuata, mahkeme kararlarına, doktrine ve etik ilkelere uygun hareket etmelerinde fayda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aslan, K. (2003). *Haberim Var*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Arslan, E. (2019). *Medya ve Haber*. Konya: Literatürk.
- Avcı, A. (2013). *Türkiye’de İnternet ve İfade Özgürlüğü*, İstanbul: Legal
- Bayındır, S.; Apiş, Ö.; Ersöz, O. (2018). *Kitle İletişim Hukuku*, İstanbul: 12 Levha.
- Çebi, Murat, S. (2002). *Haber Anlamak*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çetin, E. (2014). *Basın Hukuku*. (Güncellenmiş 5. Baskı). Ankara: Bilge Yayınevi.
- Çolak, Nusret İ. (2013). *Kitle İletişim Hukuku* (3.Baskı). İstanbul:12 Levha.
- Dedeoğlu, G. (2014). *Demokrasi, Basın Ve Haber Etiği*, Bursa: Sentez.
- Dönmezer, S.; Bayraktar, K. (2016). *Basın Hukuku*. (Genişletilmiş Altıncı Baskı). İstanbul: Beta.
- Gülbuğ, E. (2012). *İletişim Ve Etik*. İstanbul: Hiperlink.
- Esendal, N. (2018). *Basın Yolu İle Kişilik Haklarının İhlali*, Ankara: Seçkin.
- Girgin, A. (2005). *Haber Yazmak* (3. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- İçel, K.& Yener, Ü. (2009). *Kitle Haberleşme Hukuku* (Yenilenmiş 8. Baskı). İstanbul: Beta.
- Kars, N. (2015). *Radyo Televizyon Haberciliği* (4. Baskı). Derin Yayınları.
- Kazaz, M. (2019). *Sahte Haber*. Konya: Literatürk.
- Kovan, H. (2017). *Basın Özgürlüğünün Sınırları Ve Manevi Tazminat Davaları*. (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınları
- Özer, Ö. (2012). *Haberin Doğası*, Konya: Literatürk.
- Yıldız, F. (2013). *Basın Özgürlüğü*, Ankara: Adalet Yayınları.
- Yüksel, E & Gürcan, H. (2005). *Haber Toplama Ve Yazma*, Konya: Tablet.
- Yüzer, D. (2013). *1982 Anayasası’nda Basın Özgürlüğü Karşısında Kişilik Hakkı Ve Korunması*, Ankara: Yetkin Yayınları.

MAHKEME KARARLARI

AİHM (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi)

Observer and Guardian v. United Kingdom, 13585/88, A216, 26.11.1991.

The Sunday Times v. United Kingdom, no:1, 6538/74, A30, 26.04.1979.

YARGITAY

HGK, E. 230, K. 288, 10.05.2006.

4. HD., E. 5612, K. 4372, 13.04.2006.

12. CD. 2015/12605 E., 2017/1554 K., 01.03.2017.

YHGK. 1991/29 E., 1991/130 K., 26.03.1991.

4. HD. T. 29.11.2007 E. 2006/13374 K. 2007/15131.

HGK. E. 767, K. 869, 11.12.1996.

4. HD. 24.04.2013, 8825/7639.

4. HD. 13.04.2009, 2008/10030, 2009/5402.

HGK. 27.05.1998, 4-339/375.

4. HD. 13.05.2002, 12867/5741.

4. HD. 01.04.1996, 2236/2592.

4. HD. 28.03.1996, 2110/2393.

4. HD. 26.01.1989, 6431/424.

HGK T. 10.03.2004, E. 4-149, K. 146.

4. HD. T. 17.04.2002, E. 338, K. 4954.

4. HD. 26.03.2013, 6003/5556.

4. HD. 30.04.1990, 3342/3591.

4. HD. 26.01.1989, 6431/424.

4. HD. 26.06.2013, 14293/12319.

4. HD. 22.03.2012, 2011/1715-2012/4615.

YHGK. 23.05.2007, 4-262/284.

4. HD. 09.02.1998, 8647/250.

4. HD. 11.07.1994, 1123/6518.

EXTENDED ABSTRACT

Freedom of expression European Convention of Human Rights and Universal Declaration of Human Rights it extends to a fundamental spectrum that is protected in contemporary democracies, especially is human rights. This freedom includes the right of individuals to collect disclose and disseminate information. The usage areas of freedom of expression are mostly provided by mass media today. These too ls range from radio to cinema, from television to the internet. Mass media have a wide impact in society. For this reason, especially since the first half of the 20th century, these tools have been used for certain purposes in various state administrations. While some states use mass media as a means of propaganda, some states have used these tools to ensure the development of society. Developments in freedom of expression from past to present have caused some changes in the functions of mass media. In today's modern democracies states take various measures primarily legal and administrative procedures in order to use the freedom of mass communication widely. The main purpose is for the media to fulfill its functions in a healthy way. The most important function of the media which has various functions such as the function of education control and criticism, helping to form public opinion and explaining the public, meeting the entertainment needs of the public is the function of reporting and explaining events. There are many definitions of news. While every formation that is real and attracts people's attention is defined as news in another definition news is the response of journalists. As it can be seen the basis of the news is to provide information about the society and the people around it. Individuals need to know. News plays an important role in meeting this need. The issue of what will be news is an important topic of discussion. Here, the concept of news value comes to the fore. According to these values whether an event can be news or not is being evaluated.

The freedom of mass communication is not unlimited just like other freedoms. If it is unlimited, this freedom may be used for malicious purposes. There are various regulations and practices to prevent the abuse of freedom. Legal regulations are regulations that have material sanctions. On the other hand ethical rules are other rules that regulate the field but do not have material sanctions.

From time to time the freedom of the media to report and personal rights can come into conflict. In this case, it may be come controversial which benefit should be priority.

As a solution to this judicial decisions and doctrine come to the fore. The news must be legal. Therefore some elements should be included in the news. The legality elements of the news which are briefly expressed as the elements of the news reality, actuality, public interest, the balance between essence and form and objectivity. News that do not carry these elements are out of legal protection. It is seen that in the court decisions, examples of which are given in the article, attention is paid to whether the news contains these elements. In terms of reality, which is one of the legality elements of the news, The concepts of reality and apparent reality at the moment of the event come to the fore.

Here the duty given to the law and the media is not to act in accordance with the material truth but the apparent truth existing at the time of the event. However the point to be noted here media member's effort to do necessary research to reveal the truth. In terms of the element of timeliness the basic condition is that the subject of the news is not old and up to date. In the news made in terms of public interest and public interest it is important that only the public interest is taken into account that there is no personal interest that the issues and events that are of interest to the society and that are of interest to the society are reported. In terms of objectivity the event should be covered in detail in the news, The parties subject to the allegation were given the right to speak, personal opinion should be included. It should be reported in an impartial way such as not being given. There is a connection between the content of the event that is the subject of the news and the way the news is given in terms of the balance element between the essence and the form, contentand information not related to the news should not be included in the news.

In summary the media has the right to inform. While the media is exercising this right it is important that the legality elements of the news are included in the news. Otherwise the media will not have acted responsibly. As a result those who make the news will face sanctions before the courts. Free but responsible press motto it will be an important guide in resolving legal issues.